

אריה הכהן פלשניצקי

מח"ס 'אתקינו סעודתא' ו'שערי בית המדרש'

שליסל חלות

יש נוהגין שבשבת שלאחר הפסח שמברכין בו חודש אייר, אוכלין לחם משנה שעושין עליו צורת מפתח בשומשומין (ספר אוצר דינים ומנהגים – פסח). ויש נוהגין לנקוב החלות במפתחות (ספר אוהב ישראל). ויש שמנקדין הלחם משנה במפתח (ספר ויחי יוסף). ויש שנהגו לאפות חלה בצורת מפתח. על מנהג זה וטעמיו במאמר שלפנינו.

כתב בספר אוהב ישראל (לרבי אברהם יהושע העשיל מאפטא- ליקוטים לפרשת שמיני): המנהג הוא מימים קדמונים לנקוב את החלות בשבת שלאחר פסח במפתחות, ונעשה על החלה צורת מפתח ומנהג ישראל תורה הוא וצריך טעם. כבר ביארנו טעמים ע"ז לעיל. והנה יש עוד לאלוה מילין **טעם א'** ע"פ פשוטו, כי הנה בעת הזאת כשאכלו ישראל מן המן, מהקרב העומר ואילך לא אכלו עוד מן המן כמש"ה (יהושע ה' יא') ויאכלו ממחרת הפסח מעבור הארץ. ואמרינן בגמרא (קדושין לז' ע"ב) ממחרת הפסח אכול עד השתא לא אכול, ומאז התחילו לאכול מתבואת הארץ והיו ישראל צריכין לפרנסה כי עד עתה היה להם המן. וזאת ידוע שלכל דבר יש שער כמו שאנחנו מתפללין שיפתח לנו השי"ת שערי פרנסה.

ומזה נשתרבה המנהג להיות עושין צורת מפתח על החלות לרמז שיפתח לנו השי"ת שערי פרנסה

טעם הב' י"ל, כי בעת ההוא סופרים אנו ספירה שבעה שבועות והם מ"ט יום ע"ד סוד נ' שערי בינה. ואנחנו הולכים משער לשער ולכל שער יש מפתח וזהו שעושין צורת מפתח, ועי"ש שכתב עוד טעם. ובדרוש לשבת אחר הפסח כתב עוד: לשבת אחר פסח טעם למה שמנקדין אז הלחם משנה במפתח דוקא. מנהג אבותינו ודאי הוא תורה. ות"ל אמרתי בזה כמה טעמים נפלאים. אמנם עוד יש לאלוה מילין. והנה י"ל ע"ד הכתוב (שיה"ש ה' ב'): פתחי לי אחותי רעיתי. ידוע מאחז"ל, שהשם יתברך מבקש מהכנסת ישראל פתחי לי כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם. וידוע דהכנ"י כלה קרואה וכו' וגם נקראת בבחי' לחם. ע"ד כי אם הלחם אשר הוא אוכל. והנה ידוע דבפסח היו כל השערים ומוחין עילאין פתוחים. ואח"כ ננעלו התרעין וצריכין אנו לפותחן, ולזה אנו מנקדין הלחמים הק' משבת זו במפתחות לרמז בזה שאנו פותחין מעט ע"י מצות שבת. וה' הטוב יפתח לנו את אוצרו הטוב ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים יפתח. וכאשר נתן לאבותינו המן בחודש אייר שמברכין בשבת זו. והבן כ"ז היטב. וביאר זאת בספר ויחי יוסף (לרבי יוסף גרינוואלד, אבד"ק פאפא. פרשת שמיני – פי' לשבת שאחר הפסח): וע"ד רמז י"ל, דהנה ידוע מספה"ק דבלייל התקדש החג (פסח) היו כל השערים ומוחין עילאין פתוחים. ואח"כ ננעלו התרעין ומוטל עלינו לפותחן, והוא ע"ד משל לסוחר שמוכר מיני משקאות ודרך התגרים ליתן להקונה לטעום מתחילה בחינם בלא כסף, וכאשר יוטב ויערב לחיך הקונה ורוצה לבקש עוד מהמשקה, יאמר לו המוכר לא נתתי לך מתחילה המשקה בחינם אלא בשביל שתרגיש טעמה, אבל מכאן ולהלן חושבנא ואם רצונך מהשקה הלזו, קנה אותה בכסף מלא, וכך מתנהג הקב"ה עמנו, שבתחילה מעלה אותנו בחג הפסח למדרגה גדולה בהתעוררות נפלאה, והוא בכדי שנגריש מה טוב ומה נעים לעבוד ה' במדרגה נעלה, ואחר הפסח נוטל הקב"ה אותן המדרגות מאתנו, ועלינו להשתדל לזכות להם בחזרה ע"י עבודתנו ופועלתינו, ע"ש.

עוד טעם למנהג, כתב בספר ויחי יוסף (שם), ע"פ מה שביאר אאמו"ר זצ"ל בספר ויגד משה, מה שנאמר (שמות יב'): משארותם צרורות בשמלותם, ופירש"י שירי מצה ומרור, דהטעם שלקחו זאת עמהם עלי דרך כדי להראות שההתעוררות של מצות הללו מתקיים אצלם גם אחר החג, ע"כ. וי"ל דמטעם זה אנו עושין סימן וזכר לדבר לנקוב החלות בצורת מפתח לרמז שפסח הוא מפתח על כל השנה לזכור להלאה התעוררות שזכינו בחג הפסח, ע"ש.

ובספר יד אפרים (לרבי אפרים ביליצר הי"ד, מו"צ בק"ק בטלאן, טרנסילבניה) כתב עוד טעם למנהג, יען שעד עתה היה חמץ אסור והיינו סגור ונעול וכעת אחר הפסח הותר והיינו נפתח במפתח, ודו"ק. עוד טעם הביא בספר עצי הלבנון (י"ל בשנת תרצ"ט – ח"ב, דרוש לשבת אחר הפסח) מספר זכרון אלעזר שכתב בשם האדמו"ר מסאסיב זיע"א שאמר טעם למנהג שעושין צורות מפתח על החלות של שבת הראשון אחר הפסח, ופירש על פי מה דאיתא במס' ראש השנה (טז' ע"א), שבפסח נידון על התבואה ונמשכת לנו פרנסה מפסח לכל השנה, ועל כן עושין בהחלה במפתח בשבת שאחר הפסח לסימן, כי כמו שמשכירין לו דירה ונעשה בעל הבית מן הדירה על ידי זה שמוסרין לו המפתח, ועל דרך זה בפסח מוסרין לנו המפתח של פרנסה לכל השנה לטוב.

אמנם לא בכל הקהילות נשתרש מנהג זה ועל כך כתב בספר שו"ע המקוצר (מנהגי קהילות קודש תימן, סי' צב' הערה כא'), ומה שנוהגים שבלחם משנה שאוכלים אחר הפסח, עושים צורת מפתח בשומשומין שמפזרין עליו וכו', אינם נהוגים בקהילותינו ואין להם מקור בספרי הפוסקים.